

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

УДК 94 (430.1) : 329.78

<http://doi.org/10.17721/2524-048X.2017.06.64-83>

Олександр Андрієвський,

студент-магістр

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

Олександр Іванов,

кандидат історичних наук, доцент

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

ПРИЧИНИ РАДИКАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОГО РУХУ В ФРН У 1960-Х РОКАХ І УТВОРЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФРАКЦІЯ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ (РАФ)

Анотація. На основі аналізу опублікованих документів діяльності ліворадикальної молодіжної організації ФРН кінця 1960-х – 1970-х років «Фракція Червоної Армії» (маніфести, брошури, листівки тощо), статей однієї з лідерів цієї організації Ульріки Майнхоф у журналі «Конкрет», матеріалів німецької періодичної преси того часу та інших джерел, а також спираючись на наукові праці німецьких, американських та вітчизняних дослідників, автори висвітлюють внутрішні фактори та міжнародні умови, які сприяли появі та розгортанню діяльності цієї терористичної організації.

Основними внутрішніми причинами радикалізації німецької молоді, і в першу чергу студентства, наприкінці 60-х років, була антипатія молоді до «конформізму» старшого покоління загалом, і політиків цієї генерації зокрема, адже для багатьох молодих людей уряди К.Аденауера, а потім К.-Г. Кізінгера

асоціювалися із реабілітацією колишніх нацистів, а в їх політиці вбачалась небезпека наступу на демократію, реставрації авторитаризму та милітаризму. По-друге, популярні серед студентської молоді погляди «нових лівих» відображали, хоча дуже часто і перебільшували соціальні проблеми Німеччини того часу: трудову міграцію, конфлікти між об'єднаннями працедавців та профспілками тощо. Насамкінець, важливу роль відіграли безпосередні події, які стали приводом для створення різних радикальних груп та початку їх нелегальної діяльності: це передусім прийняття великою коаліцією «надзвичайних законів» й протести проти них молоді, розгін поліцією демонстрації студентів і вбивство одного з них Бенно Онезорге, замах на лідера ліворадикального студентського руху Руді Дучке та ін.

В умовах біполярного розколу світу та розгортання Холодної війни німецька молодь орієнтувалася на американський молодіжний рух, перейнявши від нього антивоєнне спрямування. Майбутні німецькі «міські партизани» надихалися образами також революціонерів та політиків з країн «третього світу» (Че Гевари, Мао Цзе-дуна, Хо Ши Міна). При цьому вони доволі стримано ставилися до СРСР, не вважаючи його за зразок соціалізму і віддаючи перевагу маоїстському Китаю (оскільки на той момент ще не було нічого відомо про сутність «культурної революції» та про репресивний бік політики Мао) або Кубі. Утім частково керівництву НДР, за яким стояв Радянський Союз, було вигідно і частково вдавалося за допомогою спецслужб впливати на розпалювання ліворадикальних протестів, маючи на меті підтримувати хаос та дестабілізувати ситуацію у ФРН на тлі Холодної війни.

Ключові слова: Фракція Червоної Армії (RAF), ФРН, ліворадикальний студентський рух.

Ті, кого згодом у німецькій пресі називатимуть терористами, дещо відрізнялися за своїми цілями та психологією від загальноприйнятого образу терористів. Їхній радикалізм не був проявом національної боротьби або реакцією на соціальне пригноблення. Для більшості суспільства стало шоком те, що члени так званої «Фракції Червоної армії» (в зарубіжній літературі

поширена аббревіатура RAF від назви цієї групи «Rote Armee Fraktion», що означає в перекладі з німецької мови «Фракція Червоної армії», далі використовується скорочення РАФ), як правило, походили з забезпечених родин і були освіченими молодими людьми. Тож нам здається важливим проаналізувати витоки радикалізму членів РАФ та охарактеризувати міжнародні умови та внутрішньополітичну ситуацію, у якій зародилася ця організація та студентський протестний рух, що їй передував. Проаналізувавши основні ідеї, прихильниками яких були молоді люди, що згодом влилися безпосередньо до лав організації або стали її симпатиками, ми зможемо наблизитись до розуміння причин, які спонукали цих молодих людей присвятити себе політичному радикалізму та тероризму.

Що стосується джерел дослідження, то можна виділити наступні групи документів. По-перше, це різноманітні тексти самих членів РАФ: маніфести, статті, брошури тощо. Передусім слід відзначити статті однієї з лідерів організації Ульріке Майнхоф у ліворадикальному журналі «Конкрет». Ще однією групою джерел є різноманітні статті німецьких ЗМІ 60-70-х років. Третю групу складають документальні фільми із кінохронікою, а також зі взятими порівняно нещодавно інтерв'ю із колишніми членами РАФ. Зокрема, відзначимо документальний фільм каналу BBC «Baader-Meinhof (RAF) – In love with terror», у якому на запитання журналістів відповідають Астрід і Торвальд Пролли, Горст Малер та інші члени організації. Також аби глибше з'ясувати політичну ситуацію у країні та краще зрозуміти ті настрої та ідеї, що панували серед певних кіл радикально налаштованої німецької молоді, ми звернулися до праць німецьких філософів з Франкфуртської школи: Герберта Маркузе, Теодора Адорно та Юргена Габермаса.

Переходячи до історіографії проблеми, слід відзначити, що в радянській історичній науці ця тема мала досить заідеологізоване та тенденційне висвітлення, яке полягало у героїзації членів РАФ, яких позиціонували як молодіжний авангард на вістрі антиімперіалістичної боротьби у світовому революційному процесі [1, 2, 3]. В українській історіографії безпосередне

дослідження проблеми студентського протестного руху в Німеччині отримало висвітлення в кандидатській дисертації та декількох наукових статтях Н. Ю. Гусевої [4, 5]. Найбільше досліджень, присвячених різним аспектам історії РАФ, проведено та опубліковано німецькими та американськими науковцями. На першому місці за ґрунтовністю дослідження стоїть праця Штефана Ауста «Комплекс Баадера – Майнхоф» [6]. Ауст, який був свідком багатьох описуваних ним подій та товаришем Ульріке Майнхоф, а також понад 30 років опрацьовував архівні документи, є одним з найбільш авторитетних спеціалістів з цього питання. Окрім нього варто відзначити дослідження американських авторів Монкурта і Сміта «Фракція Червоної Армії: зброя народу», у якому детально викладена історія цієї організації з посиланнями на аутентичні джерела, зокрема спогади та інтерв'ю учасників подій [7]. Також популярністю користуються дещо тенденційні праці, як зокрема книга Джилліан Беккер під назвою «Діти Гітлера» [8]. Примітно, що автор вживає назву «Банда Баадера – Майнхоф», а її текст зводиться до доказів того, що члени РАФ не мали стосунку до політичної боротьби і були лише злочинцями, які вбивали та грабували банки. Іншу крайність представляє книга Тома Вейга «Телемрійники. Фракція Червоної Армії» [9], автор якої по суті захищає методи та цілі РАФ.

Нижче ми спробуємо схарактеризувати основні внутрішні та зовнішні політичні чинники, які призвели до радикалізації молодіжного руху та до розв'язування «міської герильї».

Говорячи про внутрішньополітичну ситуацію у Німеччині, перш за все відзначимо, що в 1950-60-х роках серед економічної і політичної еліти ФРН все ще залишалася значна кількість тих, хто активно співпрацював з нацистським режимом. Як відзначав Вільям Граф, майже всі представники великого бізнесу, які були засуджені як воєнні злочинці у 1945 р., повернулись на свої колишні місця роботи до 1948 року [7, р. 5]. Також невдовзі після дозволу відкрити у Німеччині МЗС у 1951 р., виявилось, що 2/3 його співпрацівників – колишні нацисти. З ініціативи Конрада Аденауера у травні того ж року було прийнято закон, який відновлював майнові права членів НСДАП, включаючи пенсію.

Адольф Хьойзінгер, який при Гітлері займав відповідальні посади у генштабі вермахту, до 1964 р. очолював Постійну воєнну раду НАТО, а до того з 1957 р. був генеральним інспектором [7, р. 11].

Все це часто ставало приводом для скандалів. У 1960 р. виник скандал через звинувачення федерального міністра у справах біженців Теодора Оберлендера в тому, що під час війни він командував батальйоном СС «Нахтігаль» та був причетний до вбивств цивільного населення у Львові [10, с. 66]. Утім, цей випадок є доволі суперечливим, оскільки новітні дослідження показують, що скандал у ФРН був інспірований спецслужбами НДР, адже західнонімецька преса посилялася на матеріали східнонімецьких газет, а ті у свою чергу – на матеріали, надані КДБ для Штазі. Також про штучну природу скандалу заявляв сам Оберлендер, який наводив свідчення, що знайдені у львівських тюрмах замордовані місцеві мешканці насправді були жертвами не нацистів, а більшовиків.

Німецький дослідник Кай Струве підкреслює, що цей скандал був інспірований Штазі і, до слова, був пов'язаний із вбивством Степана Бандери у Мюнхені у 1959 р. агентом КГБ. За його версією, Бандера, який тоді мешкав у еміграції в ФРН, цілком міг надати свідчення, які би довели непричетність Оберлендера до воєнних злочинів у Львові. На думку Струве, який посиляється також на українського історика В'ятровича, формування в СРСР «легенди про «Нахтігаль» було потрібне для ведення пропагандистської війни проти все ще активного на той час підпілля ОУН.

Повертаючись до німецького контексту, слід відзначити, що, на думку Струве, скандал з Оберлендером став не лише завершенням його кар'єри, а й кульмінацією інформаційної кампанії НДР проти ФРН, яка зводилася до дискредитації уряду Аденауера та реанімації теми щодо «нацистів при владі» [11, S. 23-33].

Утім, слід відзначити, що далеко не всі випадки були такими складними, тож, як правило, причетність міністрів або високопосадовців до апарату нацистського режиму була неспростовною. Але найбільш резонансною

фігурою у цьому плані була особа третього федерального канцлера ФРН Курта Георга Кізінгера, який очолював Велику коаліцію ХДС/ХСС–СДПН у 1966-1969 роках – саме в період найвищого підйому студентського протестного руху, – а в роки нацистського режиму був керівником відділу радіопропаганди у відомстві Ріббентропа [12].

Тим часом молодь, чиє дитинство прийшлося на роки війни чи перші повоєнні роки і яка не мала досвіду життя у тоталітарній країні, виховувалася із комплексом вини за злочини режиму, до якого вона не мала прямого відношення. Це зумовило антипатію молоді до старшого покоління в цілому, яке, на думку представників лівих молодіжних рухів, демонструвало однаковий конформізм як за часів Третього Рейху, так і в умовах ФРН 1960-х років [7, р.9]. У цьому контексті можна згадати слова Гудрун Енслінн після жорстокого розгону демонстрацій 2 червня 1967 р.: «Це – фашистська держава, яка готова вбити нас усіх. Це – покоління, яке створило Освенцім, із ним немає сенсу дискутувати!» [9, с.12].

Говорячи, що режим епохи Аденауера нічим не відрізняється від режиму Гітлера (за висловом Майнхоф, «Німеччина 60-го: кожен третій порівнює її з Німеччиною 33-го» [10, с. 24]), представники молодого покоління приходили до висновку про необхідність змінювати суспільство будь-яким шляхом. Таким чином, спроби «реставрації нацизму» стали головною мішенню студентського руху, а згодом і РАФ. Майнхоф та її однодумці відзначали, що запропонований у 1960 році проект закону про надзвичайний стан дуже схожий на 48-му статтю Веймарської Конституції, яка значно полегшила утвердження тоталітарної диктатури Гітлера та уможливила придушення будь-якої опозиції. Майнхоф припускає, що такою опозицією уряд ФРН вважає робітників, чії протести нібито загрожують державі і провокують «внутрішні кризи» [10, с. 30].

Уже в наступній статті у журналі «Конкрет» з назвою «Проти кого?» вона пише: «Ми маємо реставрацію авторитаризму, конформістський парламент, де постійно кажуть про «захист демократії», маючи на увазі захист примусової політичної єдності від альтернативних концепцій, незалежних

профспілок, небажаних демонстрантів». Характеризуючи причини такого стану речей, Майнхоф відзначає, що від влади не були усунуті нацистські чиновники (так само, як Веймарську республіку підірвали зсередини кайзерівські чиновники, які залишились на своїх постах), а бундесвером продовжили командувати офіцери, які «судячи з їхнього віку та виправки напевне поголовно марширували перед Гітлером». Ще однією помилкою державного апарату Майнхоф називає те, що було дозволено укрупнення промислових концернів, які раніше підтримували нацизм, а «тепер підтримують, точніше фінансують християнських демократів» [10, с. 37].

Отже, протест лівих викликали підозри у реставрації авторитаризму та ремілітаризації ФРН. Перше Майнхоф вбачала у Законі про надзвичайний стан та створенні так званої великої коаліції, яка унеможлиблювала політичну конкуренцію на парламентському рівні, оскільки майже 90% членів Бундестагу належали до двох провідних правлячих політичних сил, друге – у законі про ядерне озброєння. Останній закон був прийнятий всупереч тому, що більшість населення виступала проти розміщення ядерної зброї у ФРН, а 52% німців підтримали маніфестації проти цього закону, у яких зокрема взяли участь 40 тис. осіб у Ганновері, 80 тис. – у Мюнхені і 120 тис. – у Гамбурзі [7, р. 22]. Трохи пізніше Гудрун Енслін та Бернард Веспер займаються виданням збірки проти атомної зброї, до якої увійшли твори видатних повоєнних письменників Німеччини [7, с. 42].

Примітно, що очолила протест проти ядерного озброєння така організація, як Соціалістичний союз німецьких студентів. Її лідером був Руді Дучке, який захоплювався текстами Маркузе, Адорно і Габермаса. Ця організація, яка вийшла з колишнього молодіжного крила СДПН, стала одним з ключових гравців так званої Позапарламентської опозиції (Außerparlamentarische Opposition – АРО). Згодом Дучке заснував більш радикальну організацію, яка носила назву «Підривна дія» (Subversive Aktion).

Також стурбованість Майнхоф викликали нові закони, які передбачали залучення внутрішніх військ «при внутрішній надзвичайній ситуації» та

контроль преси, яка була деморалізована захопленням редакції щотижневика «Шпігель» (так звана Die Spiegel-Affäre у жовтні 1962 р. [7, р.39]). Тож Майнхоф вбачала у діях німецького уряду загрозу для демократії, особливо на фоні міжнародних подій, зокрема встановлення диктатури «чорних полковників» у Греції: «Окремі демократії у Європі – це карткові будиночки. Коли хазяїн захоче їх використати – він їх руйнує» [10, с. 65].

Таким чином, ми прослідкували внутрішньополітичні обставини, які впливали на формування протестного руху радикальної частини німецької молоді. Не в останню чергу формування цього руху було зумовлене психологічним чинником: антипатією до старшого покоління та спогадами молоді про окупацію Німеччини у перші повоєнні роки державами-переможницями, а також нерідко особистим травматичним досвідом – зокрема, Андреас Баадер виховувався без батька [6, S. 24], а Бернард Веспер переживав те, що його батько був «офіційним поетом НСДАП» [6, S. 41].

Розглядаючи міжнародний контекст, слід в першу чергу вказати на те, що на межі 60-70-х років світ перебував у стані Холодної війни. Майбутні члени РАФ, які надихалися працями західних лівих теоретиків та діяльністю політиків і революціонерів Третього світу (які, втім, нерідко були лише радянськими креатурами), у цій конфронтації обрали своїми головними ворогами «імперіалізм», «капіталізм» та «фашизм», пояснюючи ці кліше у доволі популістському дусі. Говорячи про міську герилью, своїм безпосереднім супротивником вони бачили німецькі силові структури і передусім поліцію («фашистська поліцейська держава»), американські та німецькі воєнні бази (у контексті В'єтнаму та неоколоніальних або «імперіалістичних війн») та насамкінець німецький уряд і крупний бізнес.

Характеризуючи саме антиамериканську риторичку РАФ, слід відзначити, що європейські нові ліві запозичили свої революційні ідеї від визвольних рухів країн Третього світу: вони надихалися такими революціонерами і політиками як Че Гевара та Хо Ши Мін не менше, ніж такими теоретиками як Адорно чи Маркузе. Дослідники часто відзначають, що

саме це стало причиною поразки РАФ і того, що організація «дегенерувала до стану приватної війни з поліцією та державою», адже у ФРН на відміну від країн Латинської Америки не було «пригнобленої більшості» корінного населення або цілого класу, які потребували би захисту, а відтак не було такої значної частини населення, яка підтримала би революцію [13, р. 12].

Що стосується конкретних приводів для формування антиамериканських поглядів майбутніх учасників РАФ, слід відзначити визначальну роль війни у В'єтнамі. Як і американська молодь, німецькі студенти виступали проти участі США у війні у В'єтнамі, а також проти підтримки дій американської армії з боку ФРН [10, с. 139-140]. Зокрема, 5 лютого 1965 року відбулася двохтисячна студентська демонстрація у Західному Берліні, в ході якої п'ятсот студентів відокремились від решти колони і атакували американське посольство. Акція протесту супроводжувалась плакатами із написом: «Довго ще ми будемо терпіти масові вбивства, які скоюють від нашого імені?» [6, S. 47].

Стосовно участі ФРН у воєнній кампанії Сполучених Штатів Майнхоф відзначає: «...з'ясовується, що пілоти західнонімецьких винищувачів-бомбардувальників проходять навчання у Південному В'єтнамі, що до кінця року ще 40 гвинтокрилів ФРН з повними екіпажами прибудуть до В'єтнаму, де (...) підтримуватимуть американські війська з повітря у бойових діях. Понад 100 млн. марок, вже витрачених ФРН на цю війну, надіслані туди пілоти винищувачів і гвинтокрили бундесверу ставлять ФРН в один ряд з державами, які ведуть разом зі США війну проти в'єтнамського народу» [10, с. 143-144].

Примітно, що ці дані суперечать точці зору, яку висловлює американський історик Джеремі Верон, який вважає, що ФРН фактично не брала участі у в'єтнамській війні [13, р. 12]. Утім, за іншими даними, Західна Німеччина, на території якої було розташовано більше сотні американських воєнних баз, значною мірою допомагала військам США з транспортуванням солдат [7, р. 11-13].

Таким чином, у німецького студентства другої половини 60-х років був приклад для наслідування. Це, зокрема – американський студентський рух, який виріс з субкультур хіппі та бітників. Штефан Ауст відзначає, що видана у ФРН на початку 60-х років книжка бітника Джека Керуака «На дорозі» стала культовою у Західній Німеччині [6, S. 44].

Що стосується ФРН, варто відзначити популярність такої організації, побудованої в дусі ідей хіппі, як Комуна 1. Зв'язки із нею підтримували майбутні лідери першого покоління РАФ (зокрема Гудрун Енслін, Андреас Баадер та Ірмгард Мьолер) [14]. Комуна 1, або К1 була першою комуною нового типу у ФРН. Вона була створена 12 січня 1967 у Західному Берліні і проіснувала до листопаду 1969 р. У Берліні її члени влаштовували провокативні перформанси на кшталт розкидування з даху церкви примірників цитатника Мао [15].

Ідею заснувати комуну подав мюнхенський активіст Дітер Кунцельманн, який мав зв'язки зі студентськими організаціями та обговорював із ними шляхи можливого реформування, на його погляд, надто консервативного і буржуазного суспільства ФРН, де у школах і університетах правила поведінки не відрізнялись від прийнятих у ХІХ столітті [7, р. 25]. Кунцельманн входив до групи «Subversive Aktion» («Підривна дія»), яка час від часу друкувала бюлетені з назвами статей на кшталт «Ти теж вбивав Кеннеді!» [16] (серед авторів цього маніфесту відзначився також Дучке) [6, S. 38].

Кунцельманн згодом переїхав до Берліну, де проголосив на засіданні Соціалістичного союзу німецьких студентів такі тези: владний фашизм, який тримається на ядерному озброєнні, впливає на всі суспільні інститути; чоловік і жінка живуть у залежності одне від одного і не можуть стати вільними людьми; така форма родини має бути зруйнована. Зрештою лише дев'ять чоловіків і жінок на практиці реалізували ідеї комуни і поселилися разом за вказаною вище адресою, назвавши себе Комуна 1. Дехто із засновників комуни, як наприклад Уве Джонсон, до цього мешкав у США і міг на власні очі бачити, який вигляд

має американський молодіжний рух, від якого К1 успадкувала навіть першу мішень для своїх атак – війну у В'єтнамі [17, S. 105, 108].

Саме із протестом проти бомбардувань в'єтнамських населених пунктів була пов'язана найвідоміша акція комуни: так званий «пудинговий замах». Ця акція була приурочена до візиту віце-президента США Гумберта Гемфрі до Західного Берліну. Увечері 2 квітня 1967 р. учасники комуни організували зустріч із знайомими активістами, яких було близько 20 чоловік. На цих зборах Кунцельманн представив свій план: кинути бомби у кортеж віце-президента. Майже ніхто з учасників, за винятком Р. Ланганса, не погодився на це. Поліція дізналася про план атаки від секретного агента, після чого 11 студентів були заарештовані представниками Дивізії 1 (політична поліція ФРН) 5 квітня. Вони підозрювались у замаху на життя або здоров'я Гемфрі. Серед заарештованих учасників комуни були Енцельсбергер, Тойфель і Ланганс. З приводу цієї акції Ульріка Майнхоф написала у «Конкрет»: «Грубим вважається кидати кремові торти, а не гостинно вітати політиків, на совісті яких знищені селища і розбомблені міста... напалму – так, крему – ні» [9, с. 10].

Згодом К1 стала витоком для іншої організації – Руху 2 червня. В той самий час більшість учасників та прихильників Комуни 1 після спалаху протестних настроїв кінця 60-х років перестали цікавитись політикою та брати участь у політичній боротьбі. Утім, найбільш радикальна частина К1 та Руху 2 червня стала постачальником кадрів для заснованої у 1969 році нової організації «Фракція Червоної Армії» (РАФ).

Наостанок слід зазначити, що формування РАФ, відправною точкою для якого стало збройне звільнення Андреаса Баадера (а безпосередньо перед тим – початок підривної діяльності Баадера, Енслін та їхніх товаришів), фактично стало наслідком конкретних історичних подій 1967-69 років у Німеччині. Такий висновок можна зробити на підставі текстів Ульріке Майнхоф, які завжди віддзеркалювали її реакцію на політичні виклики часу, а також на підставі свідчень з судового процесу над Баадером і Енслін, які пояснювали

свої дії – закладення бомби у супермаркет – не лише як протест прот війни у В'єтнамі, а і в контексті останніх подій у ФРН.

Раніше ми вже відзначили, яке значення мало для Майнхоф та її однодумців прийняття «надзвичайних законів» коаліцією СДПН – ХДС. На думку майбутніх «міських партизанів», ці закони фактично означали реставрацію авторитаризму та ремілітаризацію Західної Німеччини. Однак можна запропонувати також інше тлумачення цих законів, якщо розглядати їх у міжнародному контексті: німецький уряд приймав їх у розпал Холодної війни, коли подібні заходи в першу чергу були викликані турботою про безпеку на випадок початку можливого глобального протистояння.

Ще одним безпосереднім приводом для радикалізації молоді та переходу до акцій прямої дії стало вбивство поліцією у Західному Берліні студента Бенно Онезорге 2 червня 1967 року. Це вбивство стало кульмінацією жорстокого розгону молодіжної демонстрації проти візиту до ФРН іранського шаха. Для багатьох воно стало поворотним моментом і викликало радикальні виступи багатьох студентських організацій. Тим не менш слід відзначити, що це вбивство, як виявилось, можна вважати провокацією спецслужб НДР: той самий смертельний постріл зробив сержант поліції Карл-Хайнц Куррас, лише після смерті якого та після відкриття доступу до таємних архівів колишньої НДР в уже возз'єднаній Німеччині стало відомо про його роботу на Штазі [18].

Втім, з архівних документів не випливає, що вбивство Онезорге було виконане за наказом Штазі, адже після цього випадку із Куррасом припинили контактувати його боси, вочевидь, вважаючи цей його вчинок недоцільним і невчасним проявом особистої ініціативи. На користь цієї версії свідчить також той факт, що, судячи з документів, Куррас на той момент вже багато років працював на НДР як подвійний агент, тож вбивство студента навряд чи вартувало тієї корисної інформації, яку він міг передавати (і передавав) Штазі стосовно західноберлінської поліції. Тож навряд чи у керівництва Курраса були мотиви віддавати саме такий наказ; до того ж, на користь версії про особисту ініціативу говорять свідчення про його психічну нерівноваженість та агресію.

Одним з лідерів студентського руху ФРН був на той момент голова Соціалістичного союзу німецьких студентів Руді Дучке. 11 квітня 1968 року на нього було скоєно замах, у результаті якого Дучке на тривалий час вийшов з політики. Реакцією молоді стала атака на видавництво Шпрінгера, яке вело активну кампанію проти Дучке та лівого руху загалом. Примітно, що у цій акції взяла участь Ульріке Майнхоф. Що стосується Баадера та Енслін, то вони невдовзі вирішили перейти до нелегальної діяльності. Останньою краплею для обох стали безуспішні студентські маніфестації (так звані «зіркові марші»), які масово проходили у німецьких містах у травні 1968 року, але не дали конкретного результату і зовсім не вплинули на прийняття «надзвичайних законів».

Наостанок слід відзначити, що із великою долею імовірності учасники захоплень німецьких університетів влітку 1968 року та прихильники більш радикальних акцій РАФ надихалися подіями травня 1968 року в Парижі, які також називають «студентською революцією».

Підсумовуючи, слід назвати наступні причини радикалізації німецької молоді наприкінці 60-х років, яка призвела до утворення терористичної організації РАФ. По-перше, це внутрішньополітичні проблеми. У широкому контексті можна говорити про загальну популярність серед молоді крайніх лівих поглядів, які відображали, хоча дуже часто і перебільшували соціальні проблеми Німеччини: трудова міграція, конфлікти між об'єднаннями працедавців та профспілками тощо. Популярності цих поглядів, які знаходимо у статтях Ульріке Майнхоф, а також у виступах та маніфестах інших членів РАФ, сприяв не в останню чергу вплив теоретиків Франкфуртської школи, зокрема Герберта Маркузе, Теодора Адорно, Юргена Габермаса та ін. Також формуванню лівих поглядів у молоді сприяла антипатія до «конформізму» старшого покоління загалом, і політиків цієї генерації зокрема, адже для багатьох уряди К.Аденауера, а потім К.-Г. Кізінгера асоціювалися із реабілітацією колишніх нацистів. Насамкінець слід відзначити важливу роль безпосередніх подій, які стали приводом для створення різних радикальних

груп та початку їх нелегальної діяльності. Найважливішими такими подіями у 1960-х роках були скандали навколо прийняття Великою коаліцією «надзвичайних законів», протести молоді проти цих законів та проти ядерного озброєння, протести Комуни-1 проти війни у В'єтнамі, візит іранського шаха у Берлін та розгін демонстрації студентів і вбивство Бенно Онезорге, «зіркові марші», замах на Руді Дучке, атака на видавництво Шпрінгера, захоплення університетів у 1968 році та безуспішність масових демонстрацій.

По-друге, слід відзначити міжнародний контекст радикальних студентських рухів та організацій. Німецька молодь орієнтувалася на американський молодіжний рух, успадкувавши від нього антивоєнне спрямування та протест проти війни у В'єтнамі. Остання мішень згодом призвела до того, що члени РАФ атакуватимуть у т.ч. воєнні бази американців на території Німеччини і постійно будуть використовувати антиамериканську риторику. Відповідно, майбутні німецькі «міські партизани» надихалися образами також революціонерів та політиків з країн Третього Світу (Че Гевари, Мао Цзе-дуна, Хо Ши Міна). При цьому слід відзначити, що вони доволі стримано ставилися до СРСР, не вважаючи Радянський Союз за зразок соціалізму і віддаючи перевагу маоїстському Китаю (оскільки на той момент ще не було нічого відомо про сутність «культурної революції» та про репресивний бік політики Мао) або Кубі. Причиною цього, як і причиною недовіри до НДР – попри версію, що РАФ отримувала підтримку та фінансування від Штазі – були ідеологічні переконання, які сформувалися під впливом згаданих вище німецьких лівих інтелектуалів, котрі у свою чергу мало симпатизували СРСР і наполягали на необхідності створення нової альтернативи капіталістичній системі (наприклад, ідеї Маркузе). Утім, слід все ж відзначити, що частково керівництву НДР, за яким стояв Радянський Союз, було вигідно підтримувати хаос та дестабілізувати ситуацію у ФРН на тлі Холодної війни, яка тоді визначала всі міжнародні відносини. Можна вказати на те, що саме агент спецслужб НДР вчинив головну провокацію (вбивство студента Онезорге) під час розгону студентської демонстрації 2 червня 1967

року; або на те, як преса НДР роздмухувала скандал про нацистський слід в уряді Аденауера. Тим не менш, можна стверджувати, що ці провокації не зіграли головної ролі, оскільки до радикалізації німецької молоді та створення терористичної організації РАФ призвела ціла низка подій, жодна з яких не була вирішальною.

Список використаних джерел та літератури:

1. Левое студенческое движение в странах капитала / [ред. С.С. Салычев]. – М.: Наука, 1976. – 311 с.
2. Грачев А.С. Поражение или урок? Об опыте и последствиях молодёжных и студенческих выступлений 60-х-70-х гг. на Западе /А.Грачев. – М.: Молодая гвардия, 1977. – 224 с.
3. Мяло К. Г. Под знаменем бунта: Очерки по истории и психологии молодежного протеста 1950-1970-х гг. /К.Мяло. – М.: Молодая гвардия, 1985. – 290 с.
4. Гусева Н. Ю, Иванов О. Ф. Боротьба навколо прийняття надзвичайних законів та її вплив на розвиток молодіжного руху у ФРН в 1966-1968 роках / Н. Гусева, О. Иванов // Схід: Аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк, 2007. – № 5 (83). – С. 74-79.
5. Гусева Н. Ю. Руді Дучке та його місце в історії молодіжного руху ФРН у 1960-х роках / Н.Гусева // Історичний журнал. – Київ, 2008. – № 1 (37). – С. 37–46.
6. Aust S. Der Baader Meinhof Komplex / S.Aust. – München: Goldmann Verlag, 1998. – 457 p.
7. Smith J., Moncourt A. The Red Army Fraction, a Documentary History: Volume 1: Projectiles for the People / J.Smith, A.Moncourt. – Brooklyn, NY: Kersplebedeb and PM Press, 2009. – 693 p.
8. Becker J. Hitler's Children: The Story of the Baader-Meinhof Terrorist Gang / J.Becker. – Bloomington: AuthorHouse, 2014. – 405 p.

9. Вейг Т. Телемечтатели. Фракция Красной Армии /Т. Вейг. – Гродно: «Гродненская типография», 2004. – 128 с.
10. Майнхоф У. От протеста – к сопротивлению. Из литературного наследия городской партизанки / У. Майнхоф. – М.: Гилея, 2004. – 192 с.
11. Struve K. Deutscher Herrschaft, ukrainischer Nationalismus, antijüdische Gewalt. Sommer 1941 in der Westukraine / K. Struve. – Berlin/Boston: de Gruyter, 2015. – 739 p.
12. Die Ohrfeige war eine Befreiung. SPIEGEL-Gespräch // Der Spiegel, – November 2015. –Nr. 46, 7. – S. 148–152.
13. Varon J. Bringing the War Home / J. Varon. – Berkeley: University of California Press, 2004. – 407 p.
14. Wehner M. RAF: Bomben aus der Spaßgerilja, Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung, 2. September 2012. [Electronic Resource] – Mode of Access: <http://www.faz.net/aktuell/politik/raf-bomben-aus-der-spassgerilja-11875943.html> – Title from the Screen. – Accessed: February 11, 2017.
15. Teufel Fritz. The Daily Telegraph, August 5, 2010. [Electronic Resource] – Mode of Access: <http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/politics-obituaries/7929169/Fritz-Teufel.html> – Title from the Screen. – Accessed: February 11, 2017.
16. Subversive Aktion und Anschlaggruppe. [Electronic Resource] – Mode of Access: <http://www.mao-projekt.de/BRD/ORG/SDS/Anschlaggruppe.shtml> – Title from the Screen. – Accessed: February 11, 2017.
17. Enzensberger U. Die Jahre der Kommune I. Berlin 1967–1969 /U. Enzensberger. – Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2004. – 415 p.
18. 1968 REVISITED: The Truth about the Gunshot that Changed Germany. – [Electronic Resource] – Mode of Access: <http://www.spiegel.de/international/germany/1968-revisited-the-truth-about-the-gunshot-that-changed-germany-a-627342.htm>– Title from the Screen. – Accessed: February 11, 2017.

References:

1. SALYCHEV, S. (ed.) (1976) *Levoie studencheskoie dvizhenije v stranah kapitala*. M.: Nauka.
2. GRACHEV, A.S. (1977). *Porazheniie ili urok? Ob opyte i posledstvijah molodezhnyh I studencheskih vystuplenij 60-h-70-h gg. na Sapade*. M.: Molodaja gvardia.
3. MJALO, K.G. (1985). *Pod snamenem bunta: Ocherki po istorii i psyhologii molodezhnogo protesta 1950-1970-h gg.* M.: Molodaja gvardia.
4. GUSEVA, N. JU., IVANOV, O.F. (2007). Borot'ba navkolo pryniattia nadsvyhajnyh sakoniv ta jiji vplyv na rosvytok molodizhnoho ruhu u FRN v 1966-1968 rokah. // *Shid: analitychno-informatsijnyj zhurnal*. Donetsk. N5 (83), S.74-79.
5. GUSEVA, N. JU. (2008). Rudi Duchke ta joho mistse v istorii molodizhnoho ruhu FRN 1960-h rokah. // *Istorychnyj zhurnal*. Kyiv, N 1 (37), S.37-46.
6. AUST, S. (1998) *Der Baader Meinhof Komplex*. – München: Goldmann Verlag.
7. SMITH J., MONCOURT, A. (2009) *The Red Army Fraction, a Documentary History: Volume 1: Projectiles for the People*. Brooklyn, NY: Kersplebedeb and PM Press.
8. BECKER, J. (2014) *Hitler's Children: The Story of the Baader-Meinhof Terrorist Gang*. Bloomington: AuthorHouse.
9. WEIG, T. (2004). *Telemechtateli. Fraktsia Krasnoj Armii*. Grodno: Grodnenskaja tipografia.
10. MAINHOF, U. (2004). *Ot protesta – k soprotivleniju. Is literaturnoho nasledia gorodskoj partisanki*. M.: Gileja.
11. STRUVE, K. (2015) *Deutscher Herrschaft, ukrainischer Nationalismus, antijüdische Gewalt. Sommer 1941 in der Westukraine*. Berlin/Boston: de Gruyter.
12. Die Ohrfeige war eine Befreiung. SPIEGEL-Gespräch // *Der Spiegel*, Nr. 46, 7. November 2015. S. 148–152.

13. VARON, J. (2004) *Bringing the War Home*. Berkeley: University of California Press.

14. WEHNER, M. RAF: Bomben aus der Spaßgerilja, *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung*, 2. September 2012. [Online]. Available from: <http://www.faz.net/aktuell/politik/raf-bomben-aus-der-spassgerilja-11875943.html> [Accessed: 11th February 2017].

15. Teufel Fritz. *The Daily Telegraph*, August 5, 2010. [Online]. Available from: <http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/politics-obituaries/7929169/Fritz-Teufel.html> [Accessed: 11th February 2017].

16. Subversive Aktion und Anschlaggruppe. [Online]. Available from: <http://www.mao-projekt.de/BRD/ORG/SDS/Anschlaggruppe.shtml> [Accessed: 11th February 2017].

17. ENZENSBERGER, U. (2004) *Die Jahre der Kommune I*. Berlin 1967–1969. Köln: Kiepenheuer & Witsch.

18. 1968 REVISITED: The Truth about the Gunshot that Changed Germany. – [Online]. Available from: <http://www.spiegel.de/international/germany/1968-revisited-the-truth-about-the-gunshot-that-changed-germany-a-627342.htm> [Accessed: 11th February 2017].

Oleksandr Andriievskiy,
master student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
Oleksandr Ivanov
Ph.D., assistant professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

**CAUSES OF THE WEST GERMAN STUDENT MOVEMENT'S
RADICALIZATION IN THE LATE 60S AND A FOUNDATION OF
TERRORISTIC ORGANIZATION RAF**

Abstract. On the basis of published documents on the activities of the terrorist organization “Red Army Fraction” (RAF) in West Germany during the 70s-80s, the authors highlight the causes that led to the radicalization of the student movement and the transition of activists to the armed confrontation with the police in the name of "City guerrilla" concept. Among the documents mentioned, texts of the RAF members, their manifestos, etc. are available, as well as the articles by one of the leaders of the organization, Ulrike Meinhof, which she wrote for the left-radical magazine "Concrete". Also there authors used the materials of the German media. In addition, the authors have analyzed foreign and domestic historiography focusing on German-language studies.

The conclusions, to which the authors of the article have come, can be summarized as follows. There were three main reasons for the radicalization of the German student movement in the late 1960s. Firstly, the protest spirit and antipathy towards the "conformist" older generation, caused not least by the fact that the governments of the Chancellors Adenauer and Kiesinger were associated with the rehabilitation of former Nazis, so left-radicals saw in their politics the returning of authoritarianism and the militarization of FRG. Secondly, the views of the leftist scholars (such as Herbert Marcuse, Theodor Adorno, Jurgen Habermas, and others) that were popular among young people and reflected, albeit exaggeratedly, the social problems of Germany at that time related to labor migration, property inequality etc.

Thirdly, speaking of the internal political context, the authors have underlined the important role of the events that led to a creation of radical groups. Among these events the most important were the protest actions against so called "Extraordinary laws," the beating of a peaceful demonstration by the police on the 2th of June and the killing of Benno Onozorge, the assassination of the leader of the student movement Rudi Dutschke, the occupations of universities in 1968 etc.

Characterizing the foreign policy context, the authors figure out that in the conditions of the bipolar world and the unfolding of the Cold War, the German youth was inspired by the revolutionary movements of the Third World and also by the

American youth movement against the war in Vietnam. At the same time, the future German "city guerrillas" were inspired by the images of Che Guevara, Mao Tse-tung, Ho Chi Minh, etc. There is no doubt that they were rather skeptic about the USSR, not considering it as a socialist state, while they were preferring Cuba or Maoist China, because at that time almost nobody was aware of an essence of the "cultural revolution" and Mao's repressive policy. However, activity of left-radicals in West Germany was still profitable for the GDR government, controlled by Soviet Union, as far as they were trying to use every possibility to destabilize the situation in FRG.

Keywords: Red Army Faction (RAF), FRG, leftist student movement.